

Avtorski komentar in citat ter njuna sporočevalno-vplivanjska vloga v Šerfovi pridigi

Branka Vičar

IZVLEČEK: V prispevku sta predstavljena avtorski komentar in citat v Šerfovih poznorazsvetljenskih pridižnih zbirkah *Pad no zdig človeka* (1832) in *Predge na vse Nedele no Svetke* (1835). V razvoju slovenskega pridigarstva sta prepoznana kot tradicionalna medbesedilna postopka s hipertrofijo v baročnih pridižnih besedilih. Sporočevalno--vplivanjska vloga avtorskih komentarjev se kaže v avtorjevem modalnem, vrednotenjskem in ekspresivnem razmerju do vsebine oz. do izrazne strani besedila, citat pa deluje predvsem kot argument znanega avtorja ali avtoritete. V prispevku so natančno opredeljena tudi sredstva za ubesedovanje vlog govornega dejanja in njegovega sotvarja.

ABSTRACT: The article presents the author's commentaries and quotations in Šerfs's late Enlightenment collections of sermons *Pad no zdig človeka* (*The fall and the rise of a human*, 1832) and *Predge na vse Nedele no Svetke* (*Sermons for all Sundays and feast days*, 1835). In the development of Slovene sermonology these are recognized as traditional intertextual procedures with hypertrophy in Baroque sermons. The reporting and instructive functions of author's commentaries is reflected in his modal, evaluative and emotional relationship to the content viz. to the expressive feature of the text, and the quotations function mainly as arguments from a known author or authority. The article also gives a detailed description of means of realization of the roles of the speech act and its context.

0 Uvod

Vzhodnoštajerski nabožni pisec Anton Šerf¹ z avtorskim komentarjem in citatom v svoji poznorazsvetljenski pridigi ohranja tradicionalne medbesedilne postopke,

¹ Anton Šerf je bil nedvomno najzvestejši in najtrajnejši privrženec Petra Dajnka, nespornega vodje vzhodnoštajerskih pokrajinskih knjižnojezиковnih prizadevanj v prvi polovici 19. stol. Vsa svoja tiskana dela je izdal v vzhodnoštajerskem knjižnem jeziku in do konca svoje izdajateljske dejavnosti ostal zvest tudi Dajnkovemu črkopisu. Pri dajničici je vztrajal še po njeni uradni prepovedi in leta 1839 s svojim poslednjim tiskom,

značilne za pridižna besedila, ki so se uveljavili z začetki pridigarske tradicije in svoj poln razmah doživeli v pridižnih zbirkah s konca 17. in iz prve polovice 18. stoletja ob spodbudah baročne poetike in estetike.² Z avtorskim komentarjem Šerf navedeno besedilo (Sveto pismo, teološki spisi cerkvenih očetov) metajezikovno interpretira in vrednoti. Citat je motiviran s pojmovanjem avtorstva, tradicije in resnice (Juvan 1989, 178) in vse do danes ostaja odlično retorično sredstvo pridižnih besedil, s katerim avtor uresničuje tudi temeljno tendenco Cerkev, »da naj bo pri vsakem bogoslužnem opravilu odlomek Božje besede z ustrežno razlago« (Snoj 1997, 154).

1 Avtorski komentar

Z avtorskimi komentarji Šerf besedilo bogati z dodatki in pripombami, s katerimi izraža svoje razmerje do vsebine (modalno, vrednotenjsko, ekspresivno) ali do izrazne strani besedila (do njegove zgradbe, uporabljenih sredstev). Pojmovanje avtorstva v retorični tradiciji ustvarjanje razumeva kot večščino razpolaganja z že obstoječimi sredstvi. Pridigar »izjavljanje največkrat skrije za glas avtorja – avtoritete« (Juvan 1989, 177–178). Med avtorskimi komentarji ločujemo povezovalne in stilizacijske (formulacijske) komentarje.³

1.1 Povezovalni komentarji

S povezovalnimi komentarji izraža Šerf svoje razmerje do vsebine, predvsem modalnost, lahko pa tudi stvarno vrednotenje ali čustveno razmerje do vsebine.

1.1.1 Povezovalni komentarji so skoraj v celoti vezani na pripombe, ki zadevajo modalnost, zlasti stopnjo prepričanosti avtorja o veljavnosti, verodostojnosti sporočila. Stopnjo gotovosti izraža Šerf z navajanjem vira sporočila (ki podpira resničnost sporočila): *Hydi dyh nas nikak nemre na greh siliti; kajti on je, kak sveti Augustin pravi, v' svojih skyšňavah na lanci pripetemi psovi ednaki /.../* (Predge, 140); *Nesme se zakon z' lastne hasnovitnosti 'koristoljubja' ali nepoutenega nagleda iskati, kak sveti Ignac pravi: »Dohaja se, da xenihi no neveste po voli skofa zakon delajo, kde je xenitva za volo Gospoda (Boga) ne za volo poxelnosti.«* (Predge, 70);

verzificirano vzgojno zbirko Cvetenjak ali rožnjek, sklenil obdobje njenega življenja. Pomembno duhovno oporo za svoje slovstveno delo je našel v avstrijski različici katoliškega razsvetljenstva, mogel pa se je nasloniti tudi na bogato tradicijo slovenskogoriških pridigarskih besedil ali neposredno na pridigarja in pesnika Leopolda Volkmerja ter versko-moralistični slovstveni zgled Petra Dajnka. Diametralno različna vrednotenja Šerfovih slovstvenih del le-ta ali povsem spregledajo, pogrešajo poetičnost v njegovem pesniškem izražanju (Ilešič 1901, 357, Glaser 1930, 105, Gspan 1979, 55) ali pa potrjujejo verzifikatorsko spretnost (Šlebinger 1901, 125, Glaser 1930, 105) in nadvse hvalijo njegove homiletične dosežke (Medved 1907, 65–66).

² O intertekstualnih oz. transtekstualnih postopkih v slovenski baročni pridigi glej: Juvan 1989, 175–184.

³ Pri tem se zgledujemo po češki delitvi prosto priključenih in vrinjenih stavkov glede na njihovo posebno vlogo v vsebinski strukturi besedila. Glej Daneš idr. 1987, 670–678.

/.../ so se od straha pred Xidovmi, **kak dnesni Evangelii svedoci 'priča'**, v neki hram zaklenuli, ino tam bili (Predge, 203); Na zbydeje smileja proti terpečemi Jezusi no premislavañe njegovega terpleña no smerti ino našega odrešena se tydi dnes Jezusovo terpleñe predbere, **kak je tisto sveti Matej popisal** (Pad, 78); /.../ on se je zagresil, ino razlejal 'razlil' toti greh no njegove nasledke za soboj ures nas vse, mi vsi toti njegov greh dobivamo no se v' ñem na svet narajamo, no smo smerti podverxeni, **kak sveti Pavel piše**: »Ravno kak je greh skoz ednega ÷loveka na toti svet prisel, ino skoz greh smert; ravno tak je smert vu vse lydi prekprisla skos tistega, v' kerem so vsi pregresili.« (Pad, 13).

Navajanje vira sporočila oblikujejo zlasti avtomatizmi s konstrukcijo **KAK + osebek + glagol rekanja** (v 3. os. ed. sed./pret. pov. nakl.). Mesto osebka zaseda svetopisemska ali krščanska avtoriteta, tj. Bog, Jezus, apostol ali svetnik. Izpisani glagoli rekanja so (razvrščeni po pogostosti): *praviti, reuti, vyuiti, govoriti, povedati, (po)pisati, opominjati, svedoviti 'pričati', veleti, vositi*.

Druge pripombe, ki izražajo stopnjo prepričanosti, dodatno ilustrirajo modalnost avtorjeve oz. prejemnikove izkušnje: *vse, kaj je ne k' zveličaji hasnovitno, je, **kak pravijo**, nič, in se nemre tydi v' Jezusovem imeni prositi no xeleti* (Predge, 239); *Sveti kerst je ali naj prvi pripomouek, **kak smo ÷yli**, nam padjenim k' našemi zdigneni no zravnanji* (Pad, 36); *To so ali bregovje no gomile, keru no kere se morejo na toti način, **kak smo slisali**, raskopati no sponixati, no Jezusi na lepo pot narediti* (Predge, 32).

Oblikujejo jih pretežno avtomatizmi s konstrukcijo **KAK + glagol razumevanja** (v 1. os. mn. pret. pov. nakl.), umeščeni v vrinjenem položaju.

1.1.2 Le v enem primeru Šerf razmerje do vsebine izraža s stvarnim vrednotenjem. Gre za pripombo, umeščeno v dostavljenem položaju, ki izraža vrednotenje vsebine na osnovi primerjave: *Dobro je, nabirke besed svetega pisma se navyuiti, ino se s' tistimi skyšjavci braniti, **kak je Jezus vñinil*** (Predge, 143).

1.1.3 Tudi čustveno razmerje do vsebine je izraženo le v enem primeru. Gre za avtorjevo željo po uresničitvi irealnega dejanja: *Jas sem iskal v' jedi no pitji samo mojo jedno xelo pomiriti, (kda bi se jas tistih le vxivati mogel, naj bi telo k' tvoji slyxbi zdravo obarval), za kero volo si ti na kruxi terpel* (Predge, 199). V danem primeru je pripomba, ki izraža čustveno razmerje do vsebine, konstruirana v zvezi nadrednega in odvisnega stavka.

1.2 Stilizacijski (formulacijski) komentarji

S stilizacijskimi (formulacijskimi) komentarji izraža Šerf svoje razmerje do izrazne strani besedila, zlasti do njegove zgradbe, redkeje do načina izražanja. Med avtorskimi komentarji je zastopanost stilizacijskih komentarjev nekoliko nižja kot zastopanost povezovalnih komentarjev.

1.2.1 Prevladujejo avtomatizmi, ki bralcu pomagajo, da se orientira v besedilni zgradbi; vsebujejo avtorjevo napoved točno določenega dela v besedilu. Dosledno so umeščeni v dostavljenem položaju in so praviloma konstruirani v zvezi **INO/NO + kazalni zaimek v rod./tož. + v' drugem deli**: *'Z dozday reuena ali vidimo, da se k' vrednemi prijetji presvetega Resnega Tela ÷lovek skos ÷istost vesti pripravla; on pa se se tydi more pripraviti skoz naboxnost serca, no od tega v' drugem deli*

(Predge, 170); *Kelko no kak velkih grehov je ali ne prislo pri xidovih 'z njihove kastigatne nevere; kelko no kelki grehi nepridejo pri nas se vsaki den 'z nase slabe vere, ino od tega v' drygem deli* (Predge, 235).

Zveza je lahko skrčena na členkovni frazem *v' drygem deli*: *Zdaj smo zvedli, pri kerih lydeh semen boxje besede sad prirodi, zdaj pa se čemo čyti, pri kerih semen boxje besede sadja neprinese, v' drygem deli* (Predge, 123).

Avtomatizmi tega tipa so lahko konstruirani tudi v zvezi *oziralni zaimek v rod./tož. + glagol rekanja/razumevanja (v 1. os. mn. prih. pov. nakl.) + v' drygem/ovem/pridocem deli/razdelki*: *On pa je tydi povsodik nazochi skos svojo vse pregledoch mudrost, kaj mo govorili v' drygem deli* (Predge, 207); *On pa tydi poveksava svojo nesrečo, skodo no pogyblene, od česa mo čyli v' drygem razdelki* (Predge, 113); *Zdaj pa se nam je potrebno vediti, kak zveličeči je Jezusov vyk tydi za grešnika, kaj mo čyli v' drygem deli* (Pad, 66).

1.2.2 Komentarji, s katerimi avtor izraža svoje razmerje do načina izražanja, uporabljenih jezikovnih sredstev, zajemajo navedbo rektifikacije poimenovanja: *Navyk prave vere, za kerim bi mogli veditnoxelni biti, nam kaxe naso postavo za toto no ovo xivleje, najmreč krepost no noj premerno zveličanost, ali z' drygimi besedami: vera nas vyči, da smo k' temi stvorjeni, da bi mogli Boga spoznati, nega častiti no hvaliti, lybiti, moliti, nemi slyxiti no pokorni biti, se zveličati* (Predge, 72); *On postane delnik 'naslednik' Jezusovih zaslyxov, zaslyxov Dvice Marije, delnik boxje slyxbe, molitve kersaškovernih na zemli, no predprošje svetnikov v' nebesah; z ednoj besedoj, kerseni človek postane vseh dobrot no milosti, kerih se verniki v' kersaški cirkvi vxivajo, delnik* (Pad, 34); *Kda bom ja tisti den vidil, jas čem reuti, tisti den radosti no veselja, kerega je Gospod naredil, da bi se mi na nem radyvali no veselili* (Predge, 153).

Komentarji tega tipa zajemajo tudi navedbo avtorja uporabljenega izraza. Oblikujejo jih avtomatizmi, ki imajo konstrukcijo *po besedah x oziroma po x besedah*: *Ino mi skos toto nadelavanje negove poti sami pridemo k' nemi, na pravo pot: »kajti on je pot, resnica no xivleje.« Iv. 14, 6. po besedah svetega Augustina, ker pravi: Naj bi po tisti skoz Gospodovo spoved hvalogovoreči k' negovemi gospodskemi prebivalisi, k' boxjemi sedesi prisli* (Predge, 24); *Z' lybeznoj no krotkostjoj morejo /.../ nim pravico skazati no svoje duxnosti proti nim vseli spuniti po svetega Pavla besedah: »Vi gospodinje, skaste vasim hlapcom pravičnost no pravico; mislite, da tydi vi Gospoda v' nebesah mate.«* (Predge, 215).

2 Citat

Citat je Šerfu sredstvo za povečevanje učinkovitosti oznanjevanja, osvetljevanje verskih resnic in potrjevanje dejstev. Z njim posreduje bralcem izkušnjo in pričevanje oznanjevalcev (Jezusa, apostolov in cerkvenih očetov) in jih s tem nagiba k verovanju in sprejetju vrednot. Citate umetelno vpleta v skladijska razmerja pridižnega besedila in jih navaja kot argument znanega avtorja ali avtoritete v podporo miselni izpeljavi osnovne teze. Uporablja jih kot ponazorilo in spodbudo. Z njimi spodbuja k bolj zavzetemu krščanskemu življenju in dejavnosti. Z navedki apostolov in

cerkvenih očetov vpeljuje v bralčev miselni svet moralno sporočilnost oz. modrost, s katero ga navdušuje in vzbuja v njem ljubezen do Boga in bližnjega. Citat, tj. besedilo prvotnega govornega dogodka, spremlja poročanje o prvotnem govornem dejanju in njegovem sotvarju, ki ga v pridižnih besedilih določa njihova biblično-historična razsežnost.⁴

2. 1 Poročanje o prvotnem govornem dejanju

Poročanje o prvotnem govornem dejanju je poročanje o eni od vlog govornega dejanja: o vplivajski, predstavitveni, razodevalni, prenosniški ali metajezikovni vlogi (Križaj Ortar 1997, 87–89).

Šerf pri premem poročanju o prvotnem govornem dejanju eno od vlog prvotnega govornega dejanja pretežno ubeseduje z glagoli rekanja, redkeje s tvorjenkami iz glagolov rekanja oz. z dejanskimi samostalniki/samostalniškimi besednimi zvezami.

2. 1. 1 Poročanje z glagoli rekanja

Glagoli rekanja, ki jih Šerf uporablja pri premem poročanju o prvotnem govornem dejanju, so po M. Križaj Ortar (Križaj Ortar 1997) razvrščeni glede na to, katero vlogo govornega dejanja poimenujejo.

2. 1. 1. 1 Glagoli rekanja, ki izražajo vplivajsko vlogo govornega dejanja

- a) Glagoli rekanja, ki izražajo prikazovalno vlogo, so (razvrščeni po pogostosti): *vyčiti, opomiñati/odpomiñati/odopomiñati, prerouiti/prerokyvati, spomiñati, povedati*.
Primeri: *Sveto pismo vyči: /.../ (Predge, 161); David tydi tak vyči: /.../ (Predge, 244); Sveti Peter nas zato opomiña: /.../ (Predge, 237); Jezus sam opomiña /.../ (Predge, 141); Pa je Jezus prerouil od svojega pokopaña no gorstanena: /.../ (Predge, 193); Izaias xe prerokyje: /.../ (Pad, 19); Sveti Peter odopomiña: /.../ (Predge, 138); Sveti Franc Salez zato lepo spomiña: /.../ (Predge, 167); Andras pa, Petrov brat, pove: /.../ (Pad, 50).*
- b) Glagoli rekanja, ki poimenujejo vrednotenje, so (razvrščeni po pogostosti): *častiti/davati čest, hvaliti, oponasati, ovaditi*.
Primeri: */.../ hvali sveti Augustin: /.../ (Pad, 90); Sveti Augustin ovadi to: /.../ (Predge, 236).*
- c) Glagoli rekanja, ki poimenujejo zagotavljanje, so (razvrščeni po pogostosti): *(po)svedouiti ‘(iz)pričati’, obečati ‘obljubiti’, poterđiti, pretiti*.
Primeri: *Sveti Augustin tydi to posvedouči: /.../ (Predge, 198); Jezus je xe perle obečal: /.../ (Predge, 251); Ino sveti Pavel tydo to poterđi: /.../ (Pad, 52); Sveti Gregor preti gresniki: /.../ (Predge, 114–115).*
- d) Glagola rekanja za izražanje govorničevega čustvenega razmerja do stvarnosti sta *nevolivati ‘negodovati, jadikovati’ in zdihavati (si)*.
Primeri: *Sveti Augustin nevolije: /.../ (Predge, 56); Suzana si je v’ skyšñavi zdihavala: /.../ (Predge, 146).*

⁴ Obravnava poročanja o prvotnem govornem dejanju in njegovem sotvarju v nadaljevanju prispevka sledi modelu, ki ga je v doktorski nalogi z naslovom *Poročani govor v slovenščini (skladenjsko-pragmatični vidik)* razvila Martina Križaj Ortar.

- e) Glagola rekanja za izrekanje govorcevega razmerja do naslovnika sta *pozdravlati* in *vositi*.
Primeri: *Sveti Pavel piše Filipanom no ne pozdravlja: /.../* (Predge, 40); *Sveti Pavel tydi zato nam vosi: /.../* (Predge, 237).
- f) Glagol rekanja za izražanje poizvedovanja je glagol *pitati* 'vprašati'.
Primeri: *Sveti Grigor Nazjanski pita: /.../* (Predge, 65); *Ino sveti Krizostom pita: /.../* (Predge, 225).
- g) Glagoli rekanja za poimenovanje pozivanja so (razvrščeni po pogostosti): *veleti*, *moliti*, *prostiti*, *zapovedavati*, *prizavati*, *predgati*.
Primeri: *Sveti Jakob veli: /.../* (Predge, 92); *Sveti Pavel veli: /.../* (Predge, 147); *Sveti Augustin tydi moli: /.../* (Predge, 5); *Kda je na kixi visil, se je za svoje sovraxnike prosil: /.../* (Pad, 82); *Sveti Apostol Pavel zapovedava ostro: /.../* (Predge, 167); *Kersańska cirkva nam prizava: /.../* (Predge, 7).
- h) Edini glagol rekanja za izrekanje izvršitve dejanja je glagol *blagoslaviti*.
Primer: *Jakop je blagoslavlil Joxefova sina: /.../* (Predge, 40).

2. 1. 1. 2 Glagoli rekanja za izražanje razodevalne vloge govornega dejanja

Glagoli rekanja, s katerimi se poroča o navezovanju govornega dejanja na prejšnje govorno dejanje, in sicer na govorno dejanje drugega govorca, so (razvrščeni po pogostosti): *odgovoriti/odgovor dati*, *pristaviti*, *dokončati*, *pridjati* 'pripomniti', *priloxiti*.

Primeri: *Jezus nemi odgovori: /.../* (Pad, 82); *Te je nemi odgovoril Gospod: /.../* (Predge, 142); *Xena odgovor da: /.../* (Pad, 9); *Ino sveti Augustin pristavi: /.../* (Predge, 33); *Ino sveti Amboz dokonča: /.../* (Predge, 147); *Sveti Augustin priloxi: /.../* (Predge, 206).

2. 1. 1. 3 Glagoli rekanja za izražanje fatične/prenosniške vloge govornega dejanja

a) Glagoli rekanja, s katerimi se poroča o slušnem/vidnem prenosniku, so (razvrščeni po pogostosti): *praviti*, *(iz)reuti*, *pisati*, *govoriti*, *peti*, *djati* 'dejati', *guchati*.

Primeri: *Sveti Dyh pravi: /.../* (Predge, 141); *Sveti Pavel pravi: /.../* (Predge, 171); *Sveti Pavel reče: /.../* (Predge, 140); *Filip je rekel: /.../* (Predge, 166); *Sveti Augustin tydi piše: /.../* (Predge, 116); *Sveti Apostol Pavel piše: /.../* (Predge, 106); *Sveti Augustin govori: /.../* (Predge, 205); *David peje v' psalmih: /.../* (Pad, 18).

b) Glagola rekanja, ki ubesedujeta zaznamovano glasovno oblikovanost besedila, sta glagola *zvati* 'klicati' in *kričati*.⁵
Primer: */.../ je pa zval na ves glas: /.../* (Pad, 82).

Šerf pri premem poročanju ne uporablja tistih glagolov rekanja, ki izrekajo predstavitveno vlogo prvotnega govornega dejanja, kar je tudi sicer značilno za

⁵ Pojavi se tudi poročanje s kombinacijo glagola rekanja in samostalnika z' besedami: *David Boga časti z' besedami: /.../* (Predge, 106); *Ino sveti Augustin tydi govori od vkrepleña v' dobrem skoz vero z' besedami: /.../* (Pad, 65).

premo poročanje z glagoli rekanja. Zanimivo pa je, da je pri Šerfu dokaj pogosto premo poročanje z glagoli rekanja, ki izražajo vplivajsko vlogo govornega dejanja (ti glagoli zavzemajo skoraj četrtno vseh glagolov rekanja). Vplivajska vloga govornega dejanja je tako pri Šerfu ubesedena dvakrat, saj se zaradi dobesednega navajanja besedila prvotnega govornega dogodka ohranja tudi naklonskost besedila prvotnega govornega dogodka: *Kda je na krixu visil, se je za svoje sovraxnike prosil: »Oua, odpusti jim /.../«* (Pad, 82); *Sveti Augustin opomiņa: »Lybi samo edno dobroto /.../«* (Predge, 47) (podčrtala B. V.).

Med glagoli rekanja, ki jih Šerf uporablja pri premem poročanju, prevladujejo glagoli rekanja za izražanje fatične/prenosniške vloge govornega dejanja, in sicer tisti glagoli, s katerimi se poroča o slušnem/vidnem prenosniku. Najpogosteje uporabljana glagola sta *praviti* in *reuti*.

Šerf načeloma poroča o zapisanih besedilih, zato so glagoli rekanja, s katerimi poroča o govornem dejanju, večinoma v sedanjiku. Prevladuje poročanje s sedanjikom nedovršnega glagola (*praviti, vyuti, pisati, opomiņati, govoriti, moliti, zvati, zapovedavati ...*): *Sveti Pavel zapovedava: /.../* (Predge, 97); *Jezus sam govori: /.../* (Predge, 200).

O govornem dejanju poroča Šerf s tvorno obliko glagola rekanja: *Sveti Pavel pravi: /.../* (Predge, 197); *Sveti Augustin piše: /.../* (Predge, 226), le v enem primeru s trpno: */.../ je od nęga v' starem testamenti spreroueno bilo: /.../* (Pad, 75).

Če Šerf o prvotnem govornem dejanju poroča z glagolom rekanja, poroča stavčno, in sicer tako, da stoji glagol rekanja v povedku spremnega/napovednega stavka: *Sveti Augustin govori: /.../* (Predge, 205); *Peter pa nemi reue: /.../* (Predge, 250), izjemoma tudi polstavčno – v tem primeru tvori nedoločniška oblika glagola rekanja jedro nedoločniškega polstavka: *Sveti Augustin nas tydi vyči tote reui v' Jezusovem imeni prositi: /.../* (Predge, 241).

V vlogi glagolov rekanja se lahko pojavljajo tudi glagolsko-imenske zveze. V takih zvezah opravlja nedoločnik glagola rekanja vlogo povedkovega določila: *Zdaj je zauei slepi močno no ze vsim zavypaņom zvati no kriyati: /.../* (Predge, 127).

Sem sodijo tudi glagolske zveze tipa *glag_sam₄ (davati čest)* in *sam₄_glag (odgovor dati)*: *Sveti Augustin dava Bogi naj vekso čest: /.../* (Predge, 106); *Xena odgovor da: /.../* (Pad, 9).

2. 1. 2 Poročanje s tvorjenkami iz glagolov rekanja

Ko Šerf o prvotnem govornem dejanju poroča s tvorjenkami iz glagolov rekanja, poroča najpogosteje z deležji, redkeje s členkovnimi zvezami.

2. 1. 2. 1 Poročanje z deležji glagolov rekanja

Premo poročanje z deležji glagolov rekanja je pri Šerfu vezano izključno na deležja na -č. Z njimi Šerf poroča o istodobnih govornih dejanjih istega vršilca. Najpogosteje je zastopano deležje *rekoč*, pojavljata pa se tudi deležji *govoreč* in *moleč* kot izrazili govornega dejanja. Govorno dejanje, izraženo z deležjem, je jedro deležijskega polstavka: */.../ se je sveti Augustin tak močno veselil govoreč: /.../* (Pad, 37); */.../ je sebe nam za hrano dal, rekoč pri zadni večerji: /.../* (Pad, 59); *Sveti Augustin je tydi tak včinił rekoč: /.../* (Predge, 13).

2. 1. 2. 2 Poročanje s členkovnimi zvezami

Šerf o govornem dejanju poroča tudi s členkovnimi besednimi zvezami oz. frazemi, ki smo jih že navajali kot izrazila metaliterarnega govora. Med njimi ločujemo:

- a) besednozvezne členkovne frazeme: *po besedah svetega Augustina* (Predge, 9); *po navyki svetega Ivana* (Pad, 46) in
- b) stavčne členkovne frazeme: *kak Jezus pravi* (Pad, 71); *kak sveti Pavel vyui* (Pad, 70); *kak sveti Pavel pise* (Pad, 13); *kak sveti Ignac pravi* (Predge, 70); *kak sveti Krizostom veli* (Predge, 87); *kak sveti Bernard vyui* (Predge, 163); *kak je Bog rekel* (Predge, 205); *kak je Jezus obechal* (Predge, 254).

2. 1. 3 Poročanje z dejanskimi samostalniki

Šerf o govornem dejanju poroča tudi z dejanskim samostalnikom *beseda*, ki lahko tvori tudi jedro besedne zveze: *Sveti Augustin nas tydi terdi z' besedami: /.../* (Predge, 196); *Mi nesmemo tydi pozabiti na besede svetega Pavla: /.../* (Pad, 60); */.../ proti Bogi nepoterplivi klejejo njegovo ravnanje zabejoc na Jexusove besede: /.../* (Predge, 10).

2. 1. 4 Izpuščanje jezikovnih znamenj za poročanje o govornem dejanju

Jezikovna znamenja za poročanje o govornem dejanju Šerf tudi izpušča, v spremnem/napovednem stavku pa navaja okoliščine oz. udeležence sporočanja.

- a) Ob izpustu glagola rekanja lahko ostane navedeno mesto sporočanja: *Ino na drygem mesti: »Vi vete milost Gospoda našega Jezusa Kristusa /.../«* (Pad, 88).
- b) Predvidevamo lahko tudi izpust dejanskega samostalnika (z *besedami*) oz. deležja (*rekoč, govoreč*):
  - V spremnem stavku Šerf poroča o govorcju in naslovniku prvotnega govornega dejanja: *Sveti Augustin se tydi ves Bogi porava 'izroča' tak: »Gospod, moj Bog! daj mojemi serci xelej za toboj, naj jas tebe xeley isem /.../ «* (Predge, 245).
  - V spremnem stavku Šerf poroča samo o govorcju prvotnega govornega dejanja: *Sveti Augustin tydi pouydije 'se čudi': »Gospod naš Bog! kak mouno smo mi tvoji duxniki! kere si ti tak drago odkypil, s' tak velkim darom odresil, ino s' tak lepoj pripravoj pa sempostavil.«* (Pad, 88); *Jezus se tydi radovolno podava v' boxjo volo: »Moj oca! či je mogouno, tak naj tota kupa od mene proç gre; deno pa ne kak jas, temou kak ti čes.«* (Predge, 49); *Sveti Peter nas tydi terdi v' veri: /.../* (Predge, 194).⁶

2. 2 Poročanje o sotvarju prvotnega govornega dejanja

Šerf pri premem poročanju praviloma poroča o govorcju prvotnega govornega dejanja, redkeje o naslovniku, o pričji pa praviloma ne poroča. O času prvotnega govornega dejanja poroča redko, medtem ko se za poročanje o prostoru odloča dokaj pogosto.

2. 2. 1 Poročanje o govorcju prvotnega govornega dejanja

V skladu z biblično-historično, liturgično in kristocentrično razsežnostjo pridig je govorec prvotnega govornega dejanja vezan na svetopisemska imena Stare zaveze,

⁶ O drugih umskih/miselnih dejanjih, ne o govornem dejanju, poroča Šerf z glagoli mišljenja (*misliti*) ali razumevanja (*çyti* 'slišati', *zauçyti* 'zaslišati', *poslyhñiti* 'prisluhñiti', *brati*, *steti* 'brati'): *Ino pri svetem Ivani stejemo 'beremo': /.../* (Pad, 55–56); *Te je çyla glas: »Na ov kraj Jordana boš mir najšla.«* (Predge, 58); *On si misli: »Či je Bog z' menoj, kdo zna biti proti meni?«* (Predge, 180).

zlasti pa na Jezusa in pričevalce ter oznanjevalce njegovega življenja in nauka, tj. apostole ter svetnike in cerkvene očete. Pogosto je govorec eden izmed štirih velikih zahodnih cerkvenih očetov, najpogosteje sveti Avguštin, eden najbolj znanih pridigarjev in najpomembnejših cerkvenih učiteljev vseh časov. Govorec prvotnega govornega dejanja je pri Šerfu praviloma poimenovan s polnopomensko besedo: *Te reče Adam: /.../ (Pad, 12); Jezus pa veli: /.../ (Pad, 50); Sveti Apostol Pavel piše: /.../ (Predge, 96); Sveti Peter pa nam piše: /.../ (Pad, 23); Sveti Avgustin pravi: /.../ (Predge, 86); sveti Gregor Papeš pravi na to: /.../ (Pad, 28).*

Posebnost so primeri kot *Bog sam pravi skozi Jeremia preroka: /.../ (Pad, 68)*, v katerih si dejanski tvorec besedila, tj. oseba, ki dejansko ubeseduje svoje razmerje do stvarnosti ter svojo miselno predstavo o stvarnosti (v danem primeru Bog), izbere posrednika za izrekanje govornega dejanja.

Namesto imena osebe navaja Šerf tudi stvarno lastno ime, denimo ime knjige: *Sveto pismo vyui: /.../ (Predge, 36); /.../ dnešni sveti Evangelii pravi: /.../ (Pad, 48); Knige mudrosti pravijo: /.../ (Predge, 209)*. Gre za metonimično rabo. Za metonimični prenos pomena, kjer je ime institucije ali zborovanja uporabljeno namesto njegovih predstavnikov, gre tudi v primerih kot *Kersańska cirkva nam prizava: /.../ (Predge, 7); Ino sveti cirkveni Tridentinski zbor vyui: /.../ (Pad, 46)*.

Govorec je pri poročanju z glagolom rekanja predstavljen v osebku spremnega stavka: *Tydi sveti Pavel nas na to opomiņa: /.../ (Pad, 91)*.

Govorec je predstavljen v osebku tudi v stavčnih členkovnih frazemih: *kak Jezus pravi (Pad, 71)*, razen če gre za poročanje s trpno obliko glagola rekanja; v slednjem primeru je vršilec prvotnega govornega dejanja s položaja osebkota potisnjen v položaj prislovnega določila vršilca glagolskega dejanja: *kak je od nega v' starem testamenti spreručeno bilo (Pad, 75)*. V besednozveznih členkovnih frazemih je govorec predstavljen v desnem (a) ali levem neujemalnem prilastku (b): a) *po besedah svetega Augustina (Predge, 9)*; b) *po svetega Pavla besedah (Predge, 215)*. Če Šerf o prvotnem govornem dejanju poroča z dejanskim samostalnikom, poroča z besedno zvezo, katere jedro je samostalnik, vršilec dejanja pa je predstavljen v levem ujemalnem (a) ali desnem neujemalnem prilastku (b): a) *se spominjajmo po gostem na Jezusove besede: /.../ (Pad, 49)*; b) *Mi nesmemo tydi pozabiti na besede svetega Pavla: /.../ (Pad, 60)*.

Soudeležnost dveh med seboj odzivnih govorcev izraža z golim osebkom in orodniškim predmetom: *Ino človek govori zdaj 'z Davidom: /.../ (Pad, 16)*.

Šerf govorca poimenuje tudi s pristavčnim dopolnilom: *Andras pa, Petrov brat, pove: /.../ (Pad, 50); Jezus, večna resnica, je velel svojim Apostolom: /.../ (Predge, 195)*.

Šerf poroča tudi o čustvenem stanju govorca pa tudi o načinu govorjenja, in sicer z načinovnim prislovom (a) ali s povedkovim prilastkom (b): a) *Sveti Apostol Pavel zapovedava ostro: /.../ (Predge, 167); /.../ je pa zval na ves glas: /.../ (Pad, 82)*; b) *Sveta Dionizija je rekla poglavari nebojčua /.../ (Predge, 144)*.

2. 2. 2 Poročanje o naslovniku prvotnega govornega dejanja

V skladu z vsebino besedila prvotnega govornega dogodka, ki je omejena na podajanje verskih resnic in pravil krščanskega življenja, je naslovnik v Šerfovi pridigi pogosto množičen/neizbran: *Job vyui: /.../ (Predge, 227); Jezus sam je rekel:*

/.../ (Predge, 196); *Sveti Pavel opomiņa: /.../ (Predge, 68); Ino sveti Augustin pravi: /.../ (Pad, 13).*

O naslovniku prvotnega govornega dejanja poroča Šerf z zaimkom (a) ali s polnopomensko besedo (b): a) *Bog reče ņemi: /.../ (Pad, 12); Bog pa ji reče: /.../ (Pad, 12); Sveti Ciprian nam pravi: /.../ (Pad, 34); b) Ivan kerstitel predga grešnikom: /.../ (Pad, 68); /.../ reče boxji Angel Joxefi: /.../ (Predge, 44); /.../ zapovedava sveti Pavel skofi Titi (Predge, 218).*

Naslovnik prvotnega govornega dejanja je izražen v nepredložnem ali predložnem dajalniku: *Ino Gospod Bog reče kavi: /.../ (Pad, 18); Andras pa je odgovoril Jezusi: /.../ (Predge, 166); Jezus je rekel k' Farizejom: /.../ (Pad, 38); Sveti Augustin moli k' Bogi: /.../ (Predge, 209), redkeje v nepredložnem tožilniku: *Bog je pital Evo /.../ (Pad, 18); Sveti Augustin časti Boga: /.../ (Predge, 74).**

2. 2. 3 Poročanje o priči prvotnega govornega dejanja

O priči prvotnega govornega dejanja Šerf poroča le izjemoma (enkrat v Padu in enkrat v Predgah).

Priča se lahko skriva v prislovnem določilu časa: */.../ nečisti dyh je časi pri zagledi Jezusa na ves glas mouno zauel kričati: /.../ (Pad, 43).* (Jasno je, da je Jezus v trenutku govorjenja prisostvoval govornemu dejanju.)

2. 2. 4 Poročanje o času prvotnega govornega dejanja

O času prvotnega govornega dejanja Šerf poroča s preteklikom glagola rekanja v povedku spremnega stavka: *Jezus je rekel k' xidovom: /.../ (Predge, 195).*

V spremnem stavku lahko izreka tudi celotno vrednost časa prvotnega govornega dejanja, in sicer s časovnimi prislovi (*potle* 'potem', *te* 'takrat', *enkrat* 'nekoč', *perle* 'prej', *dnes*, *snoci* ...) (a) oziroma s časovnimi imenskimi zvezami prislovnega pomena (*na tretji den*, *na sveti den*, *ob deveti vyri*, *pri zadni večerji*, *pri računi*, *po spovedi* ...) (b): a) *Jezus je xe perle obečal: /.../ (Predge, 251); /.../ so ņemi enkrat pravili: /.../ (Pad, 40); b) Jezus je rekel k' svojim vyčenikom pri zadni večerji /.../ (Pad, 52); Ob deveti vyri je rekel Jezus: /.../ (Pad, 82); /.../ je rekla na sveti den: /.../ (Predge, 4).*

2. 2. 5 Poročanje o prostoru (viru) prvotnega govornega dejanja

Poročanje o prostoru (viru) prvotnega govornega dejanja je dokaj pogosto; temeljni vir je Sveto pismo, sledijo teološki spisi cerkvenih očetov. Natančne navedbe stojijo na koncu poročila o prvotnem govornem dogodku oziroma na koncu dobesednega navajanja besedila prvotnega govornega dogodka: »*Ponixajte se pred vsegamogouno roko boxjo, naj on vas ob časi obiska pozdigne,*« pravi sveti Peter. *1. Pet. 5, 6.* (Predge, 161); »*Hlapci! bodte vasim posvetnim gospodom vu vseh rečah pokorni, né z' okoslyxboj, liki se lydem dopadnuti; temou is ouivestnega serca, ino is častiboječnosti pred Bogom,*« *Kol. 3, 22.* veli sveti Pavel (Predge, 219).

Redkeje Šerf o prostoru prvotnega govornega dejanja poroča tudi v spremnem stavku. Navadno ga ubeseduje s prostorskimi zvezami prislovnega pomena, vezanimi na svetopisemska besedila oziroma svetopisemske kraje: *David peje v' psalmih: /.../ (Pad, 18); Ino hlapec v' Evangelji pravi pri računi: /.../ (Predge, 29); Bog sam pravi xe v' starem testamenti: /.../ (Predge, 78); Sveta Divica Marija Magdalena Pacjova je rekla pred kipom krixanega: /.../ (Predge, 152).*

Viri in literatura

- Daneš, František, idr., 1987, *Mluvnice češtiny 3, Skladba*, Praga.
- Glaser, Janko, 1930, Literarne predloge in paralele, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 104–105.
- Gspan, Alfonz, 1979, *Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja*, II. knjiga, Ljubljana.
- Ilešič, Fran, 1901, Početki naše književnosti za mladino, *Popotnik*, 357–358.
- Juvan, Marko, 1989, Slovenska baročna pridiga kot transtekstualni pojav, *Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*, Ljubljana, 175–184.
- , 2000, *Intertekstualnost*, Ljubljana.
- Križaj Ortar, Martina, 1997, *Poročani govor v slovenščini (skladenjsko-pragmatični vidik)* (disertacija), Ljubljana.
- Medved, Anton, 1907, Zgodovina slovenskega cerkvenega govorništva, *Voditelj v bogoslovnih vedah*, 65–66.
- Pad* = Šerf, Anton, 1832, *Pad no zdig človeka*, Radgona.
- Predge* = Šerf, Anton, 1835, *Predge na vse Nedele no Svetke*, I. zvezek, Gradec.
- Snoj, Alojzij Slavko, 1997, *Homiletika*, Ljubljana.
- Šlebinger, Janko, 1901, Književni drobiž iz l. 1839, *Zbornik Matice slovenske*, 120–125.
- Vičar, Branislava, 2005, *Izrazne skladenjske zgradbe za upovedovanje pomenskih razmerij v delih Antona Šerfa* (magistrsko delo), Maribor.

Author's Commentary and Quotation and their Reporting and Instructive Functions in Šerf's Sermon

Summary

The number of occurrences of authors' commentaries in sermons is related to the concept of authorship in rhetorical tradition where the creation is understood as an ability to employ the means that are already existing. In Šerf's sermons his linking commentaries are the most noticeable feature. They relate to comments considering modality, especially the degree of author's certainty about the validity or reliability of a given message. The authenticity of the message is supported by quoting the source of the message – usually with automatized verbal construction AS + subject + verb of speech (in 3rd person sg. present/past, indicative mood).

Šerf skilfully interweaves biblical quotations into the syntactic structures of sermons and quotes them as arguments from an authority in order to support his base thesis. The quotation, i.e. the text of the original speech event is accompanied by a report on the original speech event and its context which are determined in sermons with biblical and historical dimensions. In Šerf's reporting on the original speech act one of the functions of the original speech act is in most cases realized through verbs of speech. The most frequent verbs are those conveying the phatic function of the speech act. The speakers are usually Christ and the testifiers to his life and learning,

and the addressees are (in concordance with the contents of the original speech act, which are usually limited to enumerating of religious truths and principles of Christian life) usually an unspecified group of people. The reporting on the place (i.e. source) of the original speech act is quite frequent; the basic source is the Bible, and other sources are theological writings by church fathers.

Branka Vičar

Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru, Koroška cesta 160, 2000 Maribor

E-pošta: branislava.vicar@uni-mb.si